

KUUSTBON

Organ för svenskarna i Estland.

En bok om Vormsö kyrka.

Litteraturen om estlands-svenskarna är icke rik. Varje nytt bidrag hälsas därför med tillfredsställelse. I hög grad glädjande är också, att vår framstående svenske konsthistoriker i Tartu, professor Sten Karling, även har tid över för ting, som direkt beröra hans stamfränder i Estland. Av hans hand ha vi nämligen i sommar fått en liten förnämlig bok om ett så intressant ämne som Vormsö kyrka. Den, som i flera år varje sommar haft till uppgift att visa denna kyrka för hundratal turister, är verkligen tacksam att till sist ha fått sakkunnigt besked om vad man egentligen vet och icke vet om kyrkans historia. Vad som hittills berättats, har mest varit muntlig tradition från den ene förevisaren till den andre. Icke minst tacksamma äro vormsö-svenskarna själva, hos vilka finnes ett levande intresse för deras kyrkas förflutna, varom den rika traditions- och anekdotbildningen omkring kyrka, församling och prästerskap vittnar. Av dessa traditioner har prof. Karling icke tagit med så mycket, och har sålunda lyckats koncentrera framställningen till ett 10-tal sidor på samma gång som han sluppit ifrån att bedröva vormsöborna med upplysningen, att allt icke är sant som säges. Den gamla traditionen om att Vormsö kyrka skulle vara byggd år 1219 av den danske konungen Valdemar Sejr, som detta år erövrade Estland, får man väl nu för alltid avstå ifrån. Av korets

byggnadssätt sluter prof. Karling, att kyrkan är jämnårig med Risti och Keila kyrkor samt Helgeandskyrkan i Tallinn, vilka alla äro från början av 1300-talet, kyrkan är alltså 100 år yngre än man förut tänkt sig.

Mycket intressanta äro författarens uppgifter och antaganden beträffande de mästare, som medverkat till kyrkans prydnad. Och så gott som varje detalj i kyrkans inredning och minnesmärken äro uppmärksammade. Den övade forskaren ser oftast mer än lekmannen. Undertecknad har t. ex. många gånger betraktat Herliens porträtt i kyrkbänken men aldrig kunnat se, att initialen G. finnes framför namnet. Beträffande initialerna på den stora gravstenen framme i koret tror jag mig dock säkert ur minnet kunna säga, att de icke äro G G F., såsom författaren skriver, utan S G F.

Onödigt är att här närmare återgiva innehållet i prof. Karlings bok. Varje intresserad skaffar sig säkert boken och läser den själv. Det är endast att hoppas, att boken får efterföljare beträffande de övriga estlandssvenska kyrkorna. Åtminstone Nuckö kyrka och svenska kyrkan i Tallinn borde kunna giva material till liknande framställningar.

K. N.

Stormens offer.

Den sista starka höststormen som rasade denna vecka, drev i land i närheten av Tallinn rikullbornas galeas "Lurich". "Lurich" äges av G. Vesterbusch, A. Viberg, K. Engman och mäter 24 ton.

Krigsrykten surra i Moskva.

Sovjetpressen talar öppet om eventuellt luftangrepp.

I samband med de senaste händelserna i Medelhavet förstärkas de sovjetryska luftstridskrafterna i Fjärran östern, speciellt vid gränsen till Japan. Nya moderna bombplan levereras varje dag och stationeras vid japanska gränsen. Sovjetpressen deklarerar nu helt öppet, att de rådsryska piloterna lekande lätt kunna överfalla Japan med ett bombregn och Tokio och Asaki kunna på kort tid läggas i aska. Då Sovjets hjälpaktioner för Kina med varje dag bli alltmera påtagliga fruktar man nu i Tokio att Rådsriket verkligen skall komma att aktivt delta i konflikten.

Enligt vad som meddelas från Tokio ha dit anlant tyska specialister, som förse Tokio med modernt skydd mot luftangrepp. Samtidigt pågå förhandlingar mellan Tyskland och Japan om utvidgning av fördraget mellan de båda länderna angående gemensam kamp mot bolsjevismen. I händelse av en rysk-japansk sammanstötning skulle Tyskland falla Sovjet i ryggen.

Frukten för en rysk invasion i den kinesisk-japanska konflikten avspeglas för var dag allt tydligare i den japanska pressen och inom armén och flottan arbetar man för att förstärka den tysk-japanska pakt, som avslutades i oktober i fjol. Man fruktar ett oväntat och plötsligt anfall från rysk sida och de

Forts. sid. 2.

Pelle Byström.

Potatissjukan.

Potatisfälten svartna i år tidigt. Det började redan i juli med en del svarta fläckar på bladen. Sådana fläckar brukar ju förekomma varje år utan att det betyder något. Men i år bredde fläckarna ut sig fort, och då detta skrives (första dagarna i september) äro många potatisland alldeles vissna. Jag har hört en del ha sagt, att potatisen torkat, men det är alldeles omöjligt, åtminstone på fastlandet ha vi haft alldeles tillräckligt med nederbörd hittills.

Det är en sjukdom, som angripit potatisen. Denna sjukdom kallas i Sverige bladmögel, och där uppträder den i större eller mindre grad så gott som varje år och orsakar potatisodlarna mycket stor skada. Särskilt är detta fallet, om den kommer tidigt, innan potatisen hunnit växa. Sedan blasten vissnat ner, sluta knölna att växa, och skörden blir dålig. Men bladmöglet gör i alla fall skada, även om det kommer sent. Smittan sprider sig nämligen till knölna, så att först bruna fläckar uppstå och sedan ruttnar potatisen. Detta kan ske redan före upp-

japanska tidningarna påstå, att ytterligare 250 flygmaskiner, 100 kanoner och 150 luftvärnskanoner avsänts från Sovjet till Kina. Vidare meddelar den japanska telegrambyrån Domei att 39 sovjetryska flygplan, som föras av ryska flygare, redan äro i tjänst på Shanghaifronten, samt att befälhavaren för röda armén i Fjärran östern, marskalk Blücher, rest från Ulan-Bator till Habarovsk.

Gentemot England intar den japanska pressen en mer och mer utmanande hållning, och Tokiotidningarna beskylla den engelska regeringen för "att öppet animera Kina till motstånd mot Japans berättigade mål". I en av Tokiotidningarna skriver en välkänd politisk skribent helt öppet, att det inte är ett krig mellan Kina och Japan, som för närvarande utkämpas, utan ett krig mellan Japan och England

tagandet, men det allra värsta är, att sjukdomen även fortsätter i stukan eller källaren, så att isvåra fall kan hela potatisförrådet bli förstört.

Det finns medel att motarbeta sjukdomen, men dessa medel måste användas i tid — innan sjukdomen yttrat sig. Sedan blasten är nedvissnad, kan sjukdomen inte botas. Men man kan dock göra något för att skydda potatisknölna för smitta. Man bör för det första hugga bort blasten och föra bort den, helst bränna upp den. Får den vissna blasten stå kvar, så sköljer regnet ned smittan från blasten till potatisknölna. Alltså, har man tid, så tager man bort blasten. Vid upptagningen skall man så noga som möjligt skilja ifrån angripna knölar, alla potatisar, som ha bruna fläckar under skalet, sorteras ifrån och fodras upp på hösten. På det sättet kan man någorlunda skydda den friska potatisen från att angripas och ruttna. Nu finns det ju också bruna fläckar, t. ex. skorvfläckar, som inte äro farliga, men man lär sig snart att skilja på dem och bladmögelfläckarna.

Som vi sett i år, sprides smittan med förfärande hastighet från det ena potatislandet till andra. Jag har hört somliga påstå, att det skulle ha regnat ned skada på potatisen i år, och det ser nästan så ut. Men det följer inte med regnet, utan då hellre med vinden, de små smittofröna — sporerna — föras omkring med luften och fästa sig på potatisbladen, och ha de bara fått fotfäste i ett land, sprida de sig sedan fort. Men å andra sidan behöver man inte heller tro, att det blir så mycket värre ett annat år, sedan det varit sjukdomsangrepp ett år. Sorterar man som vanligt sättpotatisen och tar med endast friska knölar, så kan man få lika frisk och fin potatis som vanligt, såvida inte det kommer ett nytt angrepp nästa år.

Skall man bekämpa bladmögelsjukan, så skall detta göras under förra delen av sommaren. Strax efter potatisens blomning sprutas blasten med s. k. bordeaux-lösning, och i vissa fall kan man behöva

Svenke deltagaren i Estlands TT svårt skadad.

Svenske motorcykelisten Andersson erhöi vid träningskörningen i går en svår armskada och hans deltagande i tävlingen är utesluten.

spruta ännu en gång. Själva lösningen, som beredes av blåvitrol och kalk, kostar inte så mycket, men det är ganska mycket arbete med sprutningen, och det skall göras just i värsta brådskan med höet och är därför inte så lätt att hinna med. Dessutom behöves en tryckspruta, men den kunde ju flera jordbrukare slå sig tillsammans om. För den som har frukträd, behövs ju en spruta i alla fall, och den kan användas till potatisen med.

Så mycket är säkert, att i Sverige lönar det sig att spruta potatisen. Man räknar där med, att bladmöglet i genomsnitt förstör ca en sjundedel av skörden. Då vi ännu inte gjort något försök här med besprutning av potatis, kan jag inte säga, om det betalar sig. Skulle bladmöglet återkomma år efter år, så tror jag nog att det skulle väl löna sig.

Det finns en del potatissorter, som äro motståndskraftiga mot sjukdomen, och det kan vara en sak att tänka på vid val av potatissort. I våra försök i år har "Kungla" nästan alldeles gått fri från bladmöglet, och den står ännu så gott som alldeles frisk. Kungla angives för att vara foder- och fabrikspotatis, men den är inte heller så dålig som matpotatis. Den gav i alla fall stor skörd i fjolårets skörd, mer än någon av våra andra sorter.

Vad var och en kan göra är alltså: Skaffa bort blasten från potatislandet, sortera bort alla sjuka knölar vid upptagningen, på våren sortera utsädet noga och endast använda fullt friska knölar till sättnings. Då det är så mycket lättare att sortera bort fläckiga potatisar då det är torrt väder, är det väl att tillråda att inte vänta för länge med upptagningen. Blir det en regning höst, kan det annars bli svårt nog.

Skolan har börjat.

Då dessa rader hinna fram till läsarna på landet, ha folkskolorna börjat. Redan under två veckors tid ha stadsbarnen fått gå och släpa på skolväskan och många landsortsbo, som skickat sin son eller dotter till staden i skolan, vet nog av det.

Många estlandssvenska föräldrar ha med detta skolårs början sänt sina döttrar och söner för första gången i skolan. Säkert var för en stor del av barnen vägen till skolan och första dagen där en stor upplevelse i deras liv. Än så länge har endast hemmet varit den enda platsen för lärdom och uppfostran. I och med skolgångens början kommer en fostrare till: skolan-läraren.

I hemmet ha barnen vanligtvis uppfostrats i den anda och miljö, som där råder. Läraren måste bygga vidare på den redan lagda grunden, bota eventuella brister och försöka framlocka nya goda egenskaper.

Barnen ha kommit under skolans och lärarens uppsikt och fostran. Ofta nog har skolan och läraren ett sådant grepp om elevens liv att det blir det bestämmande för den senares utveckling. Kan läraren inpränta i barnen vikten av att älska sin stam och sitt modersmål samt sitt fädernesland, behöver han inte vara rädd att våra skolor bli tomma. På läraren och skolan beror det, hur det uppväxande estlandssvenska släktet kommer att bli, och vilken kurs det kommer att taga. Läraren spelar här en ofantligt stor roll, och

Vormsö.

Målarkurser ha hållits vid Vormsö kommunalhus av instruktören L. Sörgava d. 31 augusti och 1 sept. med stor anslutning av intresserade. Som målningsobjekt tjänstgjorde kommunalhuset, vilket beströks med äkta falufärg. Men knutarna färgades gråa i stället för vita, som man är van att se. Man tycker att kommunalordföranden inte har något som helst att säga till om på sin ö som låter sådant ske.

Under lediga stunder diskuterades bland annat sporten från olika synpunkter. En närvarande pingstvän såg saken från negativ sida, eftersom ungdomarna, enligt hans mening lockades bort från hönehus och kyrkor. Denne fick också veta vad nytta sporten medförde såsom en god fostrare både psykiskt och fysiskt, samt hur karaktären förädlas och stärkes hos de sportande. Vidare fram-

Forts. sid. 4.

Förlovade

Alexander Samberg

och

Maria Notman

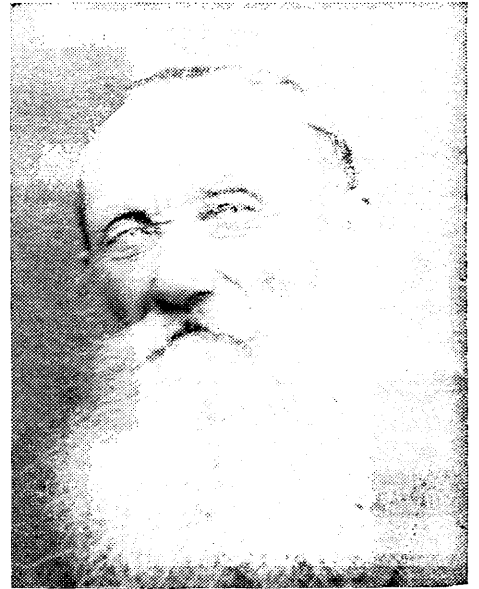
Korkis

Vormsö

han borde också med ansvar känna denna sin uppgift. I skolan bör ingjutas den riktiga kamratandan och läslusten, som eleverna sedan taga hem med sig och sprida till de äldre. På lärarna beror det hög grad hur vi komma att lyckas i framtiden.

Föräldrarna böra också så mycket som möjligt hjälpa skolan och läraren i deras arbete. Det är dock till sist deras barn, som läraren skall bibringa kunskaper, och därav borde föräldrarna ha det största intresset. Kunna de stödja läraren böra de göra det och inte motarbeta honom, som också förekommit.

A. A.

Hans Dahl.

Hans Dahl död.

Den 6 september avled å Centralsjukhuset i Tallinn den i hela svenskbygden kände urmakaren och predikanten Hans Dahl.

* * *

Hans Dahl föddes den 23 aug. 1863 på Vormsö av svenska föräldrar som 1810 invandrade från Dagö. Han var en av de första folkskoleeleverna vid den Österblomska folkskolan på Vormsö, samt var den sista kvarlevande eleven från det av missionär Thorén startade folkskollärareseminariet i Paschlep på Nuckö, som upphörde 1882. Under sin livstid har han bl. a. varit lärare vid Odinsholms folkskola under året 1907—08, samt lärare vid en estnisk skola i Läänemaa.

* * *

Den bortgångne var en man vars största intressen lågo på det religiösa område och där har han också satt spår efter sig. Som vandrande urmakare kände de flesta honom i svenskbygden. Han var en man som gick fram i det tysta och minnet av honom är minnet av en man utan svek.

**Kom ihåg Kulturfondens
sparbössa!**

Hemmets spalt.

Elisabeth Byström.

Billig lingsylt.

5 lit. lington
1 kg socker
1/2 lit. vatten.

Lingonen rensas sköljes och få rinna av. De läggas varvats med sockret i en syltgryta, vattnet hålles på och grytan ställes över svag eld att långsamt koka upp. Då och då omröres massan. Då alltsammans fått ett gott uppkok, får massan koka under ständig omrörning i 20 min., varefter sylten upphålles i stora krukor, vilka överbindas, sedan sylten kallnat Om man inte vill ha besvär med papper, så kan man lägga en tallrik över krukans, denna sylt håller sig i alla fall frisk och god.

Lingondricka.

6 lit. lington
3 lit. vatten
55 gr vinsyra
500 gr socker till varje lit. dricka.

Bären rensas, sköljas, mosas sönder i en kruka eller males sönder på en köttkvarn. Moset blandas med det kalla vattnet och massan får stå i två dygn på ett kallt ställe, varunder den då och då omröres. Den upphålles därefter i silduk att självrinna till följande dag, då saften mätes, blandas med den krossade vinsyran och sockret och röres ungefär en timmas tid. Därefter tappas saften på flaskor, som överbindas med små linnelappar.

Tomatsallad.

2 kg jämnstora, gröna tomater
1/10 lit. ättika.
1 lit. vatten.

Lag: 1/2 lit. ättika
1/2 lit. vatten
1 kg. socker
10 st. kryddnejlikor
1 bit kanel.

Tomaterna torkas med en fuktig duk och blomnaset tagas bort. De naggas med en gaffel och lägges några timmar i ättiksblandat vatten. Av ättika, vatten, socker och kryddor (kryddorna knyts in i en linnelapp) kokas en klar lag, som

hölles att ungdomen genom sporten ledes bort från simpla och fördärliga nöjen.

Vi böra bara ihågkomma med vilket intresse och spänning de två sista sporttävlingarna följdes. Det var liv och lust, icke blott bland de unga utan även äldre, av vilka annars många ha brukat gå och vackla samt gorma i otydliga tonarter på söndagarna.

I sista Kustbon ha vi hört skjutsmannens spådom om vormsöunddomens undergång i en snar framtid, vilket dock icke ännu är i ögonfallande, men vi borde vara på vakt både yngre och äldre, stärka oss till kropp och själ, så att spåmannens ut-sagor icke gå i fullbordan.

Upp att sporta, men glöm icke heller kyrka, bönehus och kulturella föreningar.

Homo novus.

skummas väl. I lagen lägges så många tomater att ytan täckes därav. De få sakta koka mjuka utan att gå sönder. Prövas med en vispsticka. Efter-som de äro färdiga tagas de upp och läggas i en torr, varm burk. Då alla äro färdigkokta, hopkokas lagen och slås het över. En tallrik lägges på burken. Efter tre till fyra dagar avhålles lagen kokas upp, skummas, får koka en tio till femton min., slås därefter het över tomaterna, som övertäckas. Detta upprepas två till tre gånger med tre till fyra dagars mellanrum. Sista gången slås lagen kall över tomaterna.

Utgivare:

Svenska Odlingens Vänner

Redaktion:

M. Westerblom, ansvarig red
A. Stahl.
N. Blees.
A. Aspelin.

Rütli 3, Tallinn.

Tel. 470-08.

Prenumerationspris:

Inrikes	Utlandet
1 år Ekr 2:—	1 år Ekr. 4:—
1/2 „ „ 1:—	1/2 „ „ 2:—

Letland baltisk mästare i fotboll.

Slog Estland med 2—0 i
omspelsfinalen.

Den baltiska landskampen i fotboll har nu avslutats, i det att Lettland ikväll i Kovno besegrade Estland i en omspelsmatch med 2-0. Halvtid 2-0. Matchen kan betecknas som en av de mest sensationella och intressanta, som spelats på baltisk botten. Helt neutralt sett vunno lettlandarna en i allo välförtjänt seger.

Många lettländska spelare skadades, och knappast någon undkom helskinnad. Målvakten Bebris, som skadades under föregående match mellan Estland och Lettland kunde icke ställa upp i Kovno, utan Lasjadins måste rycka in. Denne skötte emellertid tillsammans med det övriga försvaret sig så utmärkt, att alla estländska försök att få in bollen i nätet gingo om intet. Det tippades allmänt såväl i Riga, Tallinn som i Kovno estländsk seger, ty två goda lettländska spelare hade varit tvungna att återvända till Riga, och i deras ställe hade insatts reserver. Men den lettländska elvan kom alla förutsägelser på skam och bärgade segern. De, som i första hand kunna ta åt sig hedern, äro högerinnern, Westerman och målvakten Lasjadins. Sympatierna voro emellertid enbart för Estland. Publikken uppgick till tiotusen personer.

Baltiska landskampen slutade med seger för Lettland. Estland blev tvåa och Litauen trea.